Kiezen zonder hokjes

6 principes voor decanen en mentoren om leerlingen vrije keuzes te laten maken in LOB

vhto
Expertisecentrum voor
haar technische ontwikkeling

Kiezen zonder hokjes

6 principes voor decanen en mentoren om leerlingen vrije keuzes te laten maken in LOB

vhto

We willen dat leerlingen in alle vrijheid profielen, studies en beroepen kiezen die bij hen passen. Dat is ook het uitgangspunt van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) op de middelbare school. Nu kiest het merendeel van de leerlingen in lijn met genderstereotypen: denkbeelden die ons (onbewust) vertellen wat bij iemand past op basis van gender. Is er dan echte keuzevrijheid?

VHTO pleit voor het doorbreken van genderstereotypen in LOB in het voortgezet onderwijs. Zodat leerlingen een vrije keuze kunnen maken voor hun profiel of studie, zonder hokjes. In deze publicatie lees je waarom, en vind je zes principes om direct mee aan de slag te gaan op school.

Wat is het probleem met stereotypen en LOB?

Interesses, kwaliteiten en ambities van leerlingen zijn vaak het vertrekpunt van LOB. Ook het nieuwe kwaliteitskader van Expertisepunt LOB noemt talent en interesse als uitgangspunt (Bult & Heijne, 2026).

Maar die interesses ontstaan niet vanzelf. Genderstereotypen beïnvloeden al op jonge leeftijd waar kinderen interesse in hebben en waar ze vertrouwen in hebben. Dat bepaalt hoe ze naar zichzelf kijken en welke loopbaan ze bij zichzelf vinden passen. Zo worden ze onbewust een bepaalde richting op gestuurd (VHTO, 2024).

Daarbij bestaat nog het hardnekkige idee dat talent aangeboren is. Terwijl talent door de jaren heen aangeleerd en ontwikkeld kan worden (VHTO, 2024). Dit geldt zowel voor kennis en kunde (hard skills) in bijvoorbeeld de exacte vakken als voor intermenselijke vaardigheden (soft skills). En niet alleen leerlingen zelf worden beïnvloed door deze vooroordelen, ook bij decanen en mentoren bestaat een (onbewuste) genderbias. Uit onderzoek van VHTO is gebleken dat meiden vaker een negatief advies krijgen voor het kiezen van een technisch profiel en dat jongens vaker een positief advies krijgen, ook als hun resultaten hetzelfde zijn (VHTO, 2023). Wij stellen daarom dat het onjuist is om ervan uit te gaan dat begeleiding die geen rekening houdt met de invloed van genderstereotypen, recht doet aan de keuzevrijheid van leerlingen.

Wil je dat alle leerlingen vrij kunnen kiezen, dan is het belangrijk om in LOB expliciet aandacht te hebben voor genderstereotypen en deze actief te doorbreken (VHTO, 2023).

Hoe kun stereotypen in LOB doorbreken?

Net als het kwaliteitskader van Expertisepunt LOB (Bult & Heijne, 2026) onderstrepen we dat LOB een goed verankerd, breed gedragen programma moet zijn, met een doorlopende leerlijn vanaf de eerste klas. LOB bestaat uit een combinatie van activiteiten, zoals praktijk-bezoeken, individuele (reflectie)gesprekken, beroepsmarkten, studievoorlichting, gastlessen, ouderavonden en beroepsoriëntatie in de vakles (zoals verplicht wordt met ingang van de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's). Binnen al deze activiteiten kun je stappen zetten om ervoor te zorgen dat leerlingen hun mogelijkheden kennen en daarin vrij kunnen kiezen, zonder invloed van genderstereotypen.

VHTO heeft zes principes geformuleerd, die aansluiten op de verschillende onderdelen van LOB, gebaseerd op eerdere publicaties van VHTO over dit onderwerp (VHTO, 2023, 2025).

Kiezen zonder hokjes

6 principes voor decanen en mentoren om leerlingen vrije keuzes te laten maken in LOB

vhto

1. Start vroeg en met brede oriëntatie

Begin het LOB-proces met het aanbieden en opbouwen van een brede kennis van studies en beroepen, en welke profielen tot welke mogelijkheden leiden. Start hiermee al in de eerste klas en laat hierbij alle leerlingen met alle richtingen kennismaken. Ook leerlingen die zeggen al een keuze gemaakt te hebben. Zo stimuleer je leerlingen (en hun ouders) om met een open blik naar alle verschillende mogelijkheden te kijken, waardoor zij niet hoeven terug te vallen op de bekende (genderstereotiepe) opties.

2. Doorbreek stereotiepe beelden

Laat leerlingen al vanaf de eerste klas kennismaken met diverse counterstereotiepe rolmodellen waar leerlingen zich in kunnen herkennen. Bijvoorbeeld door vrouwen werkzaam in de IT of techniek te laten zien of mannen die in de zorg of het onderwijs werken. Besteed ook aandacht aan het tegengaan van stereotiepe beelden van beroepen, bij zowel leerlingen als ouders. Bijvoorbeeld door de maatschappelijke, sociale en creatieve kanten van technische beroepen te belichten. Of juist het belang van analytisch vermogen, technische vaardigheden en besluitvaardigheid in de zorg te benadrukken.

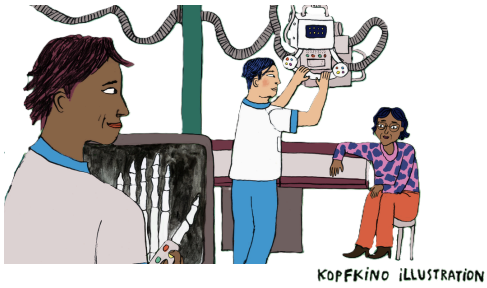

3. Wees bewust van eigen vooroordelen

Vrijwel iedereen heeft vooroordelen op basis van genderstereotypen (genderbias). Als mentor of decaan kunnen jouw onbewuste aannames het LOB-proces beïnvloeden, zonder dat je het wilt of doorhebt. Uit ons onderzoek (VHTO, 2023) blijkt dat jongens vaker een positief advies krijgen voor een technisch profiel dan meiden met dezelfde cijfers. Onderzoek daarom je eigen genderbias, bijvoorbeeld met een training of de gender-carrière IAT, en houd er bewust rekening mee.

4. Gebruik materialen zonder stereotypen

Veel LOB-testen en lesmaterialen bevatten (impliciete) genderbias. Denk aan stereotiepe beelden of taal in lesmateriaal, die leerlingen onbewust een bepaalde kant op duwen. Bij testen kunnen de onderliggende aannames, de vraagstelling en het uitvragen van gender de uitkomst beïnvloeden. Zo worden sommige beroepen vaker aangeraden aan leerlingen van een bepaald gender. Kijk daarom kritisch naar materialen en kies bewust wat je gebruikt of aanpast.

5. Creëer een inclusieve omgeving

Zorg dat alle leerlingen zich thuis en veilig voelen, in de klas én op de stageplek. De fysieke omgeving, docenten, teamleiders en klasgenoten spelen hierin allemaal een rol. Neem als decaan of mentor het voortouw en help collega's een inclusieve omgeving te creëren. Maak ook zorgen van leerlingen hierover bespreekbaar, vóórdat ze een keuze maken.

6. Bevorder vertrouwen in eigen kunnen

Iets doen wat ingaat tegen (genderstereotiepe) verwachtingen kan spannend zijn. Als decaan of mentor kun je het vertrouwen van leerlingen in eigen kunnen (self-efficacy) vergroten. Laat ze in kleine, haalbare stappen kennismaken met counterstereotiepe activiteiten en spreek uit dat je in hen gelooft. Dat kan in LOB-gesprekken, tijdens praktijkgerichte activiteiten of in de klas. Benadruk dat talent en vaardigheden (zowel soft skills als hard skills) aan te leren zijn, en laat zien dat elk beroep voor iedere leerling haalbaar is.

Wat kan VHTO betekenen om genderstereotypen in LOB te doorbreken?

Bij VHTO zijn we gespecialiseerd in vraagstukken rondom meiden en vrouwen in de techniek en IT. Om decanen en mentoren te helpen genderstereotypen in LOB te doorbreken en de technische sector voor meer meiden een denkbare keuze te maken, ontwikkelt VHTO de komende periode een aantal concrete hulpmiddelen. Nu al beschikbaar zijn: Girls' Day, de Dit Doe Ik-gastlessen en de inspiratiesessies voor docenten. Hou onze website en nieuwsupdates in de gaten om op de hoogte te blijven.

Disclaimer

Uiteraard vinden wij het ook belangrijk dat jongens de optie krijgen om een counterstereotiepe keuze te maken, bijvoorbeeld richting de zorg of het onderwijs. Of voor leerlingen met een biculturele achtergrond of die zich identificeren als non-binair om keuzes te maken die vrij zijn van beïnvloeding door stereotypen en vooroordelen. De principes die we omschreven hebben hebben beschreven, kunnen bijdragen aan keuzevrijheid voor alle leerlingen. Het ligt echter buiten onze expertise om hier specifieke hulpmiddelen voor te ontwikkelen.

- Bult, M., & Heijne, E. (2026). Kwaliteitskader LOB: Leidraad voor handelen. Expertisepunt LOB.
- VHTO. (2023). Vrij voorsorteren op later: Aanbevelingen om vo-leerlingen de kans te geven verder te kijken dan typische mannen- en vrouwenberoepen [Whitepaper]. VHTO.
- VHTO. (2024). Welke hordes komen meiden en vrouwen tegen op hun weg naar bèta, techniek en IT? [Factsheet]. VHTO.
- VHTO. (2025). Gelijke kansen voor meiden in techniekonderwijs: Checklist met praktische tips voor STO-regio's [Checklist]. VHTO.